

Kontroller mot fremføringen

INNLEDNING PÅ SYSSELSETTINGSKONFERANSE, HAMAR

TIRSDAG 3. SEPTEMBER 1991

STATSMINISTER GRO HARLEM BRUNDTLAND:

REGJERINGENS STRATEGI OG TILTAK FOR ØKT SYSSELSETTING

1. JOBB NR. 1: ØKE VERDISKAPINGEN OG STYRKE

SYSSELSETTINGEN - PÅ KORT OG LANG SIKT

La meg først få komme med en takk til arrangørene. Vi trenger konferanser som dette, hvor både fagbevegelsen, næringslivet og lokale myndigheter kan få utvekslet synspunkter og stake ut veivalg i den krevende og sentrale kampen for å øke sysselsettingen.

Den høye arbeidsledigheten er en ulykke for hver enkelt som blir rammet og for samfunnet som helhet. I tillegg til de menneskelige kostnadene er høy arbeidsløshet også å sløse med ressurser. Erfaringene fra andre land viser oss også at det er vanskelig å få ledigheten ned igjen hvis den blir liggende for lenge på et høyt nivå. Derfor står landet vårt overfor sin største utfordring på lenge, og den kan bare møtes gjennom en samlet offensiv, hvor det settes inn en serie konkrete tiltak over bred front.

Til tross for mer omfattende tiltak fra Regjeringens side enn noen gang før i vårt land, og til tross for at ledigheten i andre land er større og vokser mer, må vi fastslå at Norge ikke lenger er en øy med full sysselsetting i et hav av arbeidsledighet, slik Odvar Nordli formulerte på midten av 70-tallet. Ledigheten angår stadig flere enkeltpersoner og familier. Den opptar Regjeringen og Arbeiderpartiet mer enn noe annet.

Økt aktivitet i offentlig sektor er et viktig element i kampen mot arbeidsløs-

heten. Men for å få ned den altfort store arbeidsledigheten på varig basis, må vi styrke grunnlaget for økt verdiskaping i den private sektoren. 3 av 4 arbeidsplasser er i privat sektor; og med de utfordringer næringslivet står oppe i og vil møte i årene framover, er det nå helt avgjørende at bedriftene klarer å fornye sine produkter og sine markedsposisjoner. Her må alle parter spille sammen for å skape de riktige vekstvilkårene. Gjennom åpen dialog og samarbeide må vi konsentrere oss om det felles mål det er å skape verdier og få ned ledigheten.

Men det finnes ingen raske og enkle løsninger. Dagens høye ledighet har mange og dype røtter, både i utviklingstrekk i vårt eget land og i det internasjonale samfunn. Derfor er det viktig at vi sammen - slik som på denne konferansen i Hamar - kan gjøre opp status om hvor vi står, rette blikket framover og drøfte hva vi i fellesskap kan gjøre i Norge og i Hedmark for å styrke verdiskapingen og øke sysselsettingen.

Mitt bidrag vil da måtte bli å redegjøre for Regjeringens og Arbeiderpartiets handlingsopplegg, ut fra spørsmålene: Hvilke tiltak har vi allerede satt i verk, og hvilke nye vil bli satt inn i tiden som kommer? Eller sagt på en annen måte: Hvilke virkemidler setter Staten nå inn som kommunene, fylkene og bedriftene kan planlegge ut fra og nyttiggjøre seg? En konferanse som dette er dels å betrakte som et informasjonsforum, som et verksted for kontakt og ideutvikling.

Like avgjørende som den lokale forankringen vi her snakker om, er det at vi legger an et internasjonalt perspektiv. Levestandarden i hvert enkelt europeisk land og også i vårt eget land, er uløselig knyttet til omfattende samhandel og tette økonomiske forbindelser med andre land. Bare hvis vi er villige til å velge en vesentlig lavere levestandard, vil det være mulig med mindre økonomisk kontakt med verden omkring. Nordmenn flest vil minst opprettholde sin levestandard. Arbeiderpartiet, men også andre partier har

ambisjoner for fellesskapets ytelser. Isolasjonslinjen som enkelte har slått inn på, er derfor lite interessant i praktisk politikk. Det er ikke dekning i folkemeningen for en slik linje.

Vi må rett og slett innse at vi også i framtida vil være sterkt økonomisk avhengige av andre land. Vi vil oppleve store muligheter men også en sterk konkurranse fra utenlandske bedrifter og næringer. Økonomisk og politisk samarbeid, særlig i Europa, vil måtte være en viktig del av en strategi for full sysselsetting. Vi må skaffe norsk næringsliv full adgang til det vest-europeiske markedet og like vilkår som sine konkurrenter. Som et lite land er vi i høy grad tjent med at det blir et felles regelverk som sikrer våre bedrifter det jeg vil kalle "fair play".

Vi er nå inne i en periode hvor Norge øker avhengigheten av oljeinntektene. Vi skal være glade for at norsk økonomi har denne hjørnesteinen, men vi må også styrke arbeidet så vi kan få flere bein å stå på i årene som kommer. Vi lærte en alvorlig lekse midt på 80-tallet da oljeprisen glapp, og i løpet av 90-årene er vi nødt til å få større bredde i inntektsgrunnlaget vårt. Regjeringens økonomiske opplegg og næringspolitikken har selvfølgelig også disse langsiktige målene for øyet.

2. REGJERINGENS POLITIKK ER TUFTET PÅ TRE PILARER

Mot denne bakgrunnen har Regjeringen trukket opp en helhetlig politikk som er tuftet på tre pilarer:

- * For det første vil vi styrke mulighetene for vekst i industrien og i annen privat virksomhet.
- * For det andre vil vi øke virksomheten i offentlig sektor for å gi arbeid til flere og løse viktige samfunnsoppgaver -

som utdanning, vei- og jernbaneutbygging og innenfor omsorgssektorene.

- * Og for det tredje vil vi forsterke og fornye arbeidsmarkedstiltakene, og legge enda større vekt på opplæring og kompetanseutvikling i arbeidslivet.

Fra første stund i regjeringsposisjon la vi igjen opp til en mer offensiv og aktiv linje enn hva den avtroppende regjeringen hadde lagt for dagen. Gjennom endringer i statsbudsjettet for 1991 stimulerte vi innenlandsk etterspørsel med 4 milliarder kroner utover det som lå i budsjettforslaget. For ytterligere å styrke sysselsettingen i næringslivet, la vi i mai fram et treårsprogram med kritisk gjennomgang av og innsparing i overføringsordninger for å finansiere utbygging av veier og jernbane og andre investerings- og sysselsettingstiltak. For 1991 er omfanget 1.6 mrd. kroner. Utover videreføring av nåværende budsjetter kan disse omfordelingene få et omfang på minst 3 mrd. kroner i 1992 og minst 4-5 mrd. kroner i 1993

Disse tiltakene har bidratt til å gi lavere ledighet og høyere sysselsetting enn hva landet ellers ville hatt. Det er større aktivitet i stat, kommuner og i privat bygge-og anleggsvirksomhet enn vi ville hatt uten de økte bevilgningene og de økte statsbankrammene.

Men samtidig må vi dessverre konstatere at de samlede virkninger for norsk økonomi er blitt mye mindre enn vi hadde ønsket og håpet på. Alle som laget prognoser i fjor høst, undervurderte virkningene av det som skjedde internasjonalt - f.eks. i forbindelse med Gulf-krigen - og av problemene i bolig- og eiendomsmarkedet her hjemme.

Nye beregninger viser også at folk er avventende til nye store utlegg for tiden, og at dette har gitt et bortfall av privat etterspørsel på omlag 10 milliarder kroner. Mindre privat forbruk og lavere investeringer er en

hovedårsak til nedgangen i sysselsettingen i varehandelen og bygg og anlegg. Men nettopp den sterke svikten i privat sektor viser behovet for økt offentlig aktivitet. De skadevirkninger i form av økende skatter, prisstigning og økende renter som det ble advart så sterkt mot fra Høyre og Fremskrittspartiet hold, har vi ikke sett noe til. Vi har stimulert offentlig aktivitet uten å skade privat virksomhet - den økte etterspørselen fra offentlig sektor har snarere gitt positive ringvirkninger for vårt private næringsliv.

Fra noen sosialøkonomer får vi stadig råd om å pøse ut enda mer penger i norsk økonomi; enten gjennom store skattelettelser eller ved store økninger i offentlige utgifter. Til dette må vi imidlertid si: Alt med måte! Med Regjeringens opplegg er vi i ferd med å føre den mest offensive og ekspansive etterspørselspolitikk av alle de vestlige landene. Men vi må ikke strekke denne strikken for langt, slik at vi risikerer å miste det gode grepet vi nå har på pris- og renteutviklingen.

3. STÅSTED HØSTEN 1991

Høstens stygge tall er den altfor høye arbeidsløsheten. Men selvom dette legger klare skygger over det politiske og økonomiske landskapet, er det også viktig å merke seg at vi har flere positive trekk i bildet som norsk næringsliv kan trekke veksler på i tiden som kommer. Til tross for at etterspørsel, produksjon og sysselsetting har vært svak så langt, kan vi stå overfor et mer markert omslag i positiv retning i 1992/93. Flere faktorer trekker i den retningen. Det dreier seg om - og nå baserer jeg meg både på observatører i Norge og utenlands:

- Prisstigningen i år blir på rekordlave 3 1/2 prosent og utsiktene er gode for året som kommer. Dette bidrar til økt kjøpekraft for store grupper.

- Vi har et overskudd i utenriksøkonomien som bidrer til å stabilisere valutaforholdene så lenge oljeprisen er på dagens nivå.
- Renten har falt markert.
- Husholdningenes disponible realinntekter øker nå betydelig.
- Det tar tid før de stimulansetiltak som ble vedtatt i budsjettet for 1991 og i Revidert nasjonalbudsjett begynner å virke. Mye er gjort for å få tiltakene til å virke raskt, men det er realistisk å anta at vi ennå ikke har sett virkningene av tiltakene, med unntak av det jeg vil kalle de rene arbeidsmarkedstiltakene.
- Kommunene har styrket sin økonomi. En kan nå vente at utgiftene til kjøp av varer og tjenester vil vokse like sterkt som inntektene.
- Det planlegges økte investeringer i petroleumssektoren og i industrien.
- Norske verkstedindustri vinner kontrakter i utenlandske markeder.

Vi kan også konstatere at samarbeidet mellom myndighetene og partene i arbeidslivet har gitt positive resultater. Myndighetene har lagt til rette for, og oppfordret til, moderate inntektsoppgjør. Som ledd i denne politikken tok fagvegelsen et ansvar det står respekt av i årene fra 1988 til 1990. Men de fagorganiserte har ikke tapt noe på det, fordi prisstigningen er blitt så lav at kjøpekraften stort sett har utviklet seg bedre enn man hadde ventet. Her hører det jo også med i bildet at rentene har gått ned.

Sammen med større effektivitet i næringslivet er disse moderate inntektsoppgjørene med på å bedre den norske konkurransevnen. Men også her er det

selvsagt mer som må til, når vi ser på utfordringene for den enkelte bedrift. De fleste av våre bedrifter står overfor både vanskelige og interessante oppgaver i årene framover - for å styrke forskningen, produktutviklingen, den økonomiske styringen og evnen til å markedsføre produktene sine. Det er jo et faktum at vi bare kan gjenreise den fulle sysselsetting på et trygt grunnlag med en industri og annet næringsliv som er konkurransedyktig hjemme og ute.

Parolen "Kjøp norsk" har blitt tatt opp igjen i denne valgkampen. Den er jeg selvsagt enig i. Men da vil jeg også raskt legge til, at det er enda viktigere å "selge norsk"; at vi har varer og tjenester som ikke bare nordmenn finner det rimelig og riktig å kjøpe - men som også utlendingene vil kjøpe.

4. KONKRETE TILTAK OVER EN BRED FRONT

Stilt overfor disse utfordringene - og mulighetene - er det nå viktig at vi alle stiller oss bak en samlende nasjonal offensiv for økt verdiskaping og sysselsetting. Regjeringen har lagt opp til og konkretisert innholdet i en slik offensiv. Mer enn noen gang er det nå behov for en aktiv holdning og evne til handling. Jeg skal her trekke fram noen av elementene i denne offensiven - og jeg understreker at jeg her må fremstille dem i en noe summarisk form:

* Som omtalt i Revidert Nasjonalbudsjett, vil Regjeringen legge opp til et generelt sett mer ekspansivt budsjett for 1992 enn for 1991, for å øke etterspørselen i økonomien. Utviklingen i månedene som har gått har bekreftet behovet for å gjøre dette, samtidig som vi bygger på opplegget for å omprioritere på utgiftsiden.

* Svikten i privat sektor, og Stortingets behandling av skattereformen gjør at Regjeringen går inn for en samlet lettelse i skatter og avgifter neste år på

omlag 3 1/2 milliard kroner - mot tidligere planlagt knapt 2 1/2 milliard kroner.

* Regjeringen har nå vedtatt at de innestående SMS-midlene skal kunne frigjøres allerede fra og med 16.september i år, og ikke fra årsskiftet som tidligere planlagt. Dette vil kunne sette betydelige midler i omløp og bidra til at hjulene kommer raskere i gang.

* Problemene i finansnæringen bidrar til dagens lave aktivitet, og Regjeringen er innstilt på å gjøre det som er nødvendig for å sikre et funksjonsdyktig norsk bank og kredittvesen. Statens Banksikringsfond viser nå sin nødvendighet. Men la det også være klart: Når staten låner penger til bankene gjennom Statens Banksikringsfond, er det for å hjelpe innskyttere og bedrifter - ikke bankenes ledelse og eiere! Lånene forutsettes å bli tilbakebetalt, og bankene stilles overfor strenge krav. Behovet for bedre innsyn og opprydding er også bakgrunn for det utvalget Regjeringen nå skal oppnevne for å se nærmere på hvordan bankene kunne havne i det uføret de nå befinner seg i.

* Statsbankenes rammer vil bli ført videre på et høyt nivå, og det vil bli reist forslag om å etablere en sterk statlig Postbank, basert på Postsparebanken og Postgiroen. Allerede i statsråd denne uken vil rammene for Postsparebanken bli økt med 750 millioner, hvorav 200 millioner vil være øremerkede midler for byggelån til Husbankboliger.

* Regjeringen vil la Folketrygdfondet bruke 6 milliarder av sine midler for å tilføre risikokapital til norske bedrifter.

* I høst vil vi foreslå en vidtgående samordning av statlige virkemidler, for å styrke effekten både i nærings- og distriktspolitikken. Den nye banken eller

fondet vil få større rammer for sin virksomhet enn summen av de spredte institusjonene som vi har i dag - Distriktenes Utbyggingsfond, Industriefondet, Industribanken og Småbedriftsfondet. Den vil få nødvendige muligheter til å ta risiko for å være med på nyskaping og nyetableringer.

* Den nye banken skal videreføre tilskudd, risikolån og garantier i distriktene med større styrke enn i dag. Det vil dessuten være en fordel å få bedre kopling mellom den næringspolitikken fylkeskommunene står for og de ordninger på statlig side som er rettet inn mot forskning og utvikling.

* De små og mellomstore bedriftene spiller en nøkkelrolle i utviklingen av norsk næringsliv. Regjeringen vil derfor legge fram et omfattende program for å hjelpe nyetablerere. Vi vil utvide ordningen med etableringsstipend, og sørge for opplæringstilbud, fadderordninger og andre tjenester for de som vil starte egen bedrift.

* I en rekke fylker og regioner er det nå tatt initiativ til næringspolitisk samarbeid mellom lokale myndigheter og partene i arbeidslivet. Prosjektet "Innlandsutvikling", hvor NHO og LO har gått sammen for å styrke mulighetene for å oppnå OL-leveranser for regionens næringsliv, er et godt eksempel på denne prosessen. Samarbeidet mellom fylkeskommunene og hovedorganisasjonene om å danne et OL-næringsforum, er et annet. I den grad Regjeringen kan bidra til å stimulere til slike lokale tiltak rundt om i landet, er den innstilt på å følge opp slike initiativ i samråd med de to store hovedorganisasjonene våre.

* Regjeringen vil styrke markedsføringen av norsk reiseliv. Norge har de seneste årene bygd ut en stor og moderne hotell- og hyttekapasitet, som vi gjennom økt markedsføring bør kunne få utnyttet bedre. Økningen i årets turisttrafikk til Norge er et lyspunkt som motiverer til økt innsats på dette feltet. Her vil jeg også nevne at det i samarbeid med NORTRA er satt i

gang et prøveprosjekt for å styrke bygdeturismen. Det er også for 1991 avsatt 210 millioner kroner til alternative sysselsettingstiltak i bygdene.

* For å øke konkurransevnen til norsk landbruksbasert industri, setter vi nå i gang et større kampanje- og samarbeidsprosjekt under navnet "Renmat prosjektet". Siktemålet er her å styrke samarbeidet mellom de ulike leddene i hovednæringen - fra jord til bord. Det sentrale poenget her er å øke videreføringen av råvarer fra landbruket - hvilket jo vil være av særlig stor betydning for "landbruksfylket" Hedmark.

* Forenkling av lover og regler er et viktig arbeidsområde. Her gjelder det å få til en bedre samordning av nasjonale og lokale tiltak. Vi må vise tillit til folk som vil skape noe nytt. Men politikerne kan ikke alene utløse initiativ og optimisme alene. Det ligger også et ansvar på næringsliv og andre. Vårt ansvar er å sørge for rammene og for å vise evne og vilje til å ta vare på og støtte opp om de som selv kan bidra med konkrete og positive tiltak.

* Regjeringen vil utvide ENØK-tiltakene betydelig allerede i 1992, og samtidig øke bevilgningene til opprustning og utvidelse av eldre kraftverk. ENØK-tiltak vil for en stor del og ut fra bestemte kriterier bli fritatt for investeringsavgift, og tilskuddsordningene gjennom statsbankene vil bli utvidet.

* I samsvar med det annonserte treårsprogrammet i Revidert Nasjonalbudsjett satses det nå sterkt på utbygging og modernisering av veinettet og jernbanen - i 1992 vil disse statlige investeringene øke med minst 20 prosent. Også bygging og vedlikehold av statlige bygg, som f.eks. universiteter, høyskoler og OL-prosjektet, vil gi positive ringvirkninger i tiden framover.

* Regjeringen har lagt opp til en vesentlig utvidelse av utdanningstilbudet ved å finansiere 4000 flere plasser i videregående skole og over 10 000 nye plasser i høyere utdanning; hvorav innpå 1000 er blitt plassert her i Hedmark (V.S.:600; H.U.:330)

* Regjeringen vil styrke og modernisere arbeidsmarkedsetaten, og bedre samarbeidet med kommunene. Det vil bli lagt opp til en tettere kontakt med den enkelte arbeidsledige, og samarbeidet med næringsliv og med utdanningsinstitusjonene vil bli styrket.

* Lærlingeordningen vil bli styrket og utvidet, og supplert med andre typer praksis- og opplæringsplasser - slik at unge mennesker lettere kommer inn i arbeidslivet.

* Regjeringen vil arbeide videre med modellen om utdanningsvikariat. Dette er en modell vi tror har fremtiden for seg, fordi den gir mulighet til å kvalifisere nåværende arbeidstakere, samtidig som nye arbeidstakere får adgang til å skaffe seg konkret arbeidserfaring. Regjeringen går inn for en prøveordning i Oslo, Troms og Sør-Trøndelag i nært samarbeid med partene i arbeidslivet - med tanke på utvidelser til andre regioner.

* Regjeringen vil trappe opp kampen mot uregelmessige forhold i arbeidslivet. Innsatsen vil særlig rettes inn mot svart arbeid og kontraktørvirksomhet i byggebransjen. De som ikke betaler skatter og avgifter slik de burde, er med på å undergrave det offentlige inntektsmuligheter samtidig som de skyver byrdene over på andre og svekker grunnlaget for de bedriftene som opptrer i følge lover og regler.

* Med unntak for Høyre og Fremskrittspartiet har Stortinget sluttet seg til opplegget for minst 1 1/2 prosent vekst i kommunesektoren i 1992.

Samlet sett er det en stor statlig innsats som nå er underveis for å øke aktiviteten i norsk økonomi. Både den private sektor og kommunene vil få viktige stimulanser gjennom den politikken som Regjeringen nå fører.

Arbeiderpartiet har ikke valgt å legge seg på Høyres og Fremskrittspartiets linje, med løfter om store skattelettelser - uten å påvise dekning. Men vi har heller ikke funnet det mulig å øke de offentlige utgiftene med kjempebeløp, slik andre partier har lansert som en mulig vei å gå. Vi er nødt til å balansere mellom kortsiktige og langsiktige hensyn.

5. STØ KURS OG INVITASJON TIL SAMSPILL

Det er viktig at Norge kan holde en stø kurs om et slikt samlet opplegg i de utfordrende årene vi nå står foran. For å få til dette, er Regjeringen opptatt av å samarbeide med andre politiske partier - ikke minst for å kunne åpne for nye ideer og råd etterhvert som vi høster erfaring med de ulike tiltakene.

For å bidra til et et slikt samarbeid, har Regjeringen dessuten valgt å ville oppnevne et bredt sammensatt utvalg med representanter for LO og NHO, og de politiske partier samt fremstående fagfolk. Utvalget vil få i oppgave å gå gjennom alle viktige spørsmål knyttet til årsakene til den høye ledigheten og hva som kan gjøres i årene som kommer for å redusere den.

6. PÅ UTKIKK ETTER MULIGHETENE

I dagene framover vil Regjeringen være opptatt med slutføringen av forslaget til statsbudsjett for 1992. Hovedlinjene vil følge det opplegget jeg

her har redegjort for, og mange av forslagene vil være basert på råd som vi har fått fra fagbevegelsen og fra andre. La det imidlertid ikke herske tvil om at ansvaret ligger hos Regjeringen; Arbeiderpartiet tar ansvar - der andre har sluppet taket - for å skape nasjonale og internasjonale rammevilkår som gjør at vårt næringsliv, våre kommuner, næringsregioner og fylker kan skape økt vekst og sysselsetting.

Vi står overfor vanskelige oppgaver i årene som kommer. La meg derfor til slutt få si noen ord om holdning og innstilling. I tider hvor arbeidsløsheten er så stor som nå, er det lett å forstå at det kan utvikles defensive holdninger til problemene. Derfor bør vi antakelig anstrenge oss litt for også å spore opp positive trekk og muligheter. Hva vi ser, er også et spørsmål om hvor vi ser, og hva vi ser etter! Skal vi klare utfordringene, må vi også bli flinkere til sammen å se etter muligheter, ønske oss muligheter og utnytte muligheter.

Lykke til med konferansen - og med oppfølgingen i tiden som kommer!